

ΣΤΑΣΕΙΣ

Κώστας Γ. Παπαγεωργίου: Τό Οικογενειακό Δέντρο, Κέδρος, 'Αθήνα 1978

*«'Η ύπαρξη του τρομαχτικού σε κάθε συστατικό του δέντρου
Τό αναπνέει στη διαφάνειά του· ώστόσο μέσα σου
κατακρημνίζεται,
γίνεται σκληρό, παίρνει μωτερά, γεωμετρικά
σχήματα ανάμεσα στα μέλη σου...»*
Ράινερ Μαρία Ρίλκε

Α. Μέ τό «Οικογενειακό Δέντρο» ό Κώστας Παπαγεωργίου κομίζει στη νεότερη ποιήσή μας βιώματα τά όποια ανατρέχουν στά παιδικά χρόνια του ποιητή, πού συμβαίνει νά 'ναι τά τελευταία χρόνια του εμφύλιου, καί φτάνουν ως τά πρόσφατα δραματικά γεγονότα του ελληνικού βίου. 'Η χρονική αυτή περίοδος, πού θά μπορούσε συμβατικά νά όριστεί από τό 50 ως τήν επτάχρονη τυραννία είναι σημαδεμένη άποφασιστικά από τίς μνήμες του εμφύλιου. 'Ο σπαργμός συνεχίζεται σ' ένα άλλο χώρο πλέον όπου οι ήττημένοι άπογυμνωμένοι από κάθε οδισσική δράση εμπλέκονται στό όδυνηρό παιγνίδι τής μνήμης πού κορυφώνει τίς έσωτερικές συγκρούσεις.

Τήν παραπάνω περίπου χρονική περίοδο καταγράφει ό Παπαγεωργίου στό «Οικογενειακό Δέντρο». Λέω περίπου γιατί καθώς ή μνήμη παίζει κυρίαρχο ρόλο στην ποιητική του λειτουργία, του επιτρέπει νά κάνει αναδρομές καί σ' άλλες ιστορικές εποχές π.χ. μικρασιατική καταστροφή. Οι ποιητές τής μεταπολεμικής γενιάς μετουσίωσαν καί κατέγραψαν ποιητικά τίς άμεσες εμπειρίες τους από τήν κατοχή καί τόν εμφύλιο, δέν είχαμε όμως, ως τώρα, νομίζω, μιά συστηματική καταγραφή —άπόηχοι βέβαια ύπάρχουν σε

πολλούς— τής έμμεσης εμπειρίας από ποιητές τής νεότερης ποιητικής γενιάς. 'Ο Παπαγεωργίου τό επιχειρεί καί τό ποιητικό αποτέλεσμα δικαιώνει τό έγχείρημα. Στην έπιτυχία συμβάλλει σημαντικά τό ιδιοφυές εύρημα του οικογενειακού δέντρου πού επιτρέπει στον ποιητή νά κινείται σε δύο επίπεδα συγχρόνως: άτομικό καί κοινωνικό, κι έτσι ή ποιήση νά λειτουργεί άμφίπλευρα.

Στό άτομικό επίπεδο εκφράζονται οι προσωπικές σχέσεις του ποιητή, οι έσωτερικές διεργασίες του, βιώματα καί δρώμενα μέ πρωταγωνιστές πρόσωπα τής οικογένειάς του μέσα άπ' τά όποια προσδιορίζεται καί ό ίδιος. Τά πρόσωπα πού κινεαίνον άσκούν στον ποιητή μιά επίδραση περισσότερο καταλυτική καί έλάχιστα συνθετική. 'Η λειτουργία τους όμως δέν εξαντλείται στό καθαρό προσωπικό επίπεδο. 'Ο επίπεδος τά καθιστά άγωγούς μέσ άπ' τούς όποιους διοχετεύει μιά όλόκληρη εποχή. Κάθε πρόσωπο γίνεται φορέας μιάς όρισμένης θέσης, μιάς ιδεολογίας, εκφράζει μιά συγκεκριμένη στάση, μιά διαφορετική κοινωνική μερίδα.

'Η μεταφυσική άγωνία του Παπαγεωργίου δέν άναιρεί τήν κοινωνική του άνησυχία, αντίθετα σ' όλόκληρη τήν ποιήση του τά δύο συναιρούνται καί συνυπάρχουν, αυτό δέ άκριβώς άποτελεί καί τό κύριο χαρακτηριστικό της, χάρη στό όποιο ό Παπαγεωργίου έχει σχηματίσει ένα ιδιαίτερα σημαντικό καί ξεχωριστό πρόσωπο στό χώρο τής νεότερης ποιητικής γενιάς.

'Η δράση στό «Οικογενειακό Δέντρο»

εξελίσσεται κυρίως στην αθηναϊκή συνοικία, από ακριβώς στις αρχές της δεκαετίας του 50 αρχίζει να σχηματίζεται από τὰ πύο ετερόκλητα πληθυσμιακά στοιχεία και προσπαθεί νά διαμορφώσει τό δικό της πρόσωπο. Ἡ προσπάθεια βέβαια αὐτή θά βουλιάζει τελικά μέ τήν εισβολή τῆς αντιπαροχῆς πού δέν ἐξαντλείται σέ κατεδαφίσεις καί ἀνεγέρσεις ἀλλά φτάνει καί στήν ἀντιπαροχή συνειδησεων καί νοοτροπίας. Μέ μιὰ ἰδιόρρυθμη τοιχογραφία προβάλλει ἀνάγλυφα στό «Οἰκογενειακό Δέντρο» ἡ ἀτμόσφαιρα αὐτῆς τῆς μεταλλαγῆς.

Β. Ἡ ποίηση τοῦ «Οἰκογενειακοῦ Δέντρου» κινεῖται στό μεταίχμιό οὐνεῖρου καί πραγματικότητας. Τό οὐνεῖρο τροφοδοτεῖται ἀπό καθημερινά σχήματα καί ἀμοιβαῖα ἡ πραγματικότητα παίρνει οὐνεῖρική ἀτμόσφαιρα. Ὁ ποιητής οὐνεῖρεῦεται κι ἔτσι ζεῖ, ζυγνῶ κι ἔτσι πεθαίνει:

Όταν

*ὠστόσο ὁ ἥλιος στάζει στήν καρδιά του
ἡ μέρα κουλουριάζεται σ' ἔρπετό
ἡ μέρα μεταλλάζει σ' ἔρπετό
καί κουλουριάζεται
γύρω ἀπ' τόν ἑαυτό της
τρῖζουν τὰ κόκαλά της
κι ἡ κἀμαρα δέ κόσμο τοῦ βοθοῦ
ἀκατάστατο· σπᾶνε οἱ φλέβες τοῦ ἀέρα
καί γίνονται ὑπόγεια φωτὰ ἢ μαλλιά
ἀποκεφαλισμένων.*

Ἡ μνήμη, πού ὀπως ἀνέφερα στήν ἀρχή παίξει κυρίαρχο ρόλο σ' ὄλο τό βιβλίό, γεμάτη ψυχολογικά ἐρείπια πετυχαίνει μέσα ἀπό τή νυχτερινή γεωμετρία, μιὰ οὐσιαστική σύνθεση πραγμάτων καί βιωμάτων.

Μνήμη καί οὐνεῖρικός συνειρμός ἀνατέμνον καί φτάνουν σέ ὀριακές ἐνδοσκοπήσεις.

Ἡ ἀποσπασματικότητα τοῦ οὐνεῖρου μεταφέρεται καί στή γραφή ὀπου ὁ ἀφαιρετικός λόγος ἀποκτᾶ μιὰ ἰδιαίτερη βαρύτητα. Ὁ ποιητικός λόγος τοῦ Παπαγεωργίου ἀνακαλεῖ τό ποιητικό ἐργαστήρι τοῦ Σεφέρη. Κατεργασμένος στό ἔπακρο τροφοδοτεῖται ἀπό ἕνα ὑπόγειο ἐσωτερικό ρυθμό καί καταξιώνει μέ τήν ἐκφραστική του ἐνέργεια τῆ θαυμαστῆ σύλληψη τοῦ θέματος.

Χριστόφορος Λιοντάκης

*** Ἀντώνη Φωστιέρη: Σκοτεινός
Ἔρωτας Κέδρος 1978**

Εἶναι πολύ δύσκολο νά μιησει κανεῖς γιά ἕναν ποιητή καί μιὰ ποίηση τόσο συνολική ὀπου ὁ κάθε στίχος ἀποτελεῖ ταυτό-

χρονα μιὰ συμπύκνωση τοῦ ποιήματος ὀπου ἀνήκει, ἀλλά μπορεί ν' ἀναλυθεῖ καί σ' ἕνα ποίημα διαφορετικό ἀπ' αὐτό ἐνῶ περιέχει δυνάμει ὀλους τοῦς ἄλλους στίχους καί τὰ ποιήματα τοῦ βιβλίου. Ἐνα θερμό καί σφιχτό ἀγκάλιασμα ποιητικῶν αἰσθήσεων καί φιλοσοφικῶν ἐνοιῶν, αὐτόνομον ὑπαρξιακῶν καταστάσεων καί γηγενῶν ποιητικῶν δυνάμεων πού δέν δηλώνεται τόσο ἀπό τήν προτομασμένη ἀπό βαθύτατες ἀντίδρομες δυνάμεις, ὀστε νά γίνεται ἀναπόφευκτη, ἐπανάληψη ἴδιων λέξεων, ἡ καί στίχων μερικῆς φορῆς, ὀσο ἀπό μιάν ἐνιαῖα ὀραση πού διατρέχει τὰ ποιήματα αὐτά. Ποιήματα πού οἰκοδομοῦν ἕνα αὐστηρό, ἀκέραιο, αὐτοδύναμο σύμπαν, ἕναν «κόσμο ἐν κόσμῳ» —ἀν μπορεί νά εἰπωθεῖ— καί πού κάποιον τόν λέξη δέν πλειοδοτεῖ τό ποιητικό αἰσθημα πού τόν γέννησε. Ὁλες ὑπάρχουν σ' ἀκριβῆ ἀναλογία μέ τό γεγονός τοῦ «ὑπάρχειν» καί τῶν πύο οὐσιωδῶν του συνεκφορῶν, πού στήν περίπτωση τοῦ «Σκοτεινοῦ Ἔρωτα» ταυτίζονται μέ τό ποιητικό αἰσθημα αὐτό καθαυτό. Μέσα στήν περιπτωσιολογική ποίηση τῶν ἡμερῶν μας, ὀπου ὁ ἀντικαταστῶς κόσμος τῶν πύο κοινόχρηστων ἀντικειμένων εἰσβάλλει ἀκάθεκτα μέ τήν πρόθεση νά συστήσει μιὰ «νέα γλώσσα», ὁ Φωστιέρης ἐμφανίζεται ἐραστής τῆς «πρώτης ἔλης» τοῦ κόσμου, ὀπως τέτοια παραμένει πάντοτε παρά τίς ἀλλαγές πού συντελοῦνται στήν ἐπιφάνεια καί πού τήν ὀλη αὐτή ποιητικά τήν ἀνακινεῖ καί τῆ διατυπώνει ὀστε τὰ ἐφιαλτικά του ὀράματα νά γίνονται ἡ μόνη ὑπαρκτή καί δικαιομένη πραγματικότητα. Οἱ ἀποκαλύψεις πού πραγματοποιεῖ μιᾶς καθημερινῆς καί ἀδιάφορης πραγματικότητας φθάνουν σέ τέτοιο βάθος ὀστε νά καθλώνουν μ' ἕναν τρόπο ποιητικά συγκλονιστικό τὰ πρῶτα κέντρα καί τὰ κινουῦντα αἷτια καί ν' ἀποδείχνουν πόσο πλασματική εἶναι ἡ εἰκόνα αὐτῆς τῆς πραγματικότητας σέ σχέση μέ τίς δυνάμεις πού τήν δημιουργοῦν. Θά πρέπει νά ὑπάρχει πίσω του μιὰ ἰσχυρή φιλοσοφική παιδεία —πού καταχτιέται— γιά νά κατορθωθεῖ σέ συνδυασμό μ' ἕνα ποιητικό τάλαντο —στοιχεῖο δωρεᾶς— αὐτή ἡ αὐτοθεμελίωση τοῦ κόσμου πάνω στό μηδέν καί ἡ ἐκτίναξή του μέσα στοῦς μαϊανδρους λογῆς φιλοσοφικῶν καταχτήσεων, ὀστε οἱ εἰκόνας του νά ἔχουν τῆ δύναμη μιᾶς πραγματικῆς κοσμογονίας, μιᾶς δόνησης συμπαντικῆς πρὶν ὀμως συνειδητοποιήσουν τόν ἑαυτό τους ὀς τέτοιο καί πού ἔχουν τόν ἴδιο τόν ποιητή κέντρο, φορέα καί πηγῆ τους.

Μιὰ ἀμφισβήτηση ριζική, ἀμφισβήτηση τῆς οὐσίας καί ὀχι τῶν φαινομένων διαποτίζει τό ποιητικό σύμπαν τοῦ Φωστιέρη, ὀπου οἱ ἀντίθετες δυνάμεις ἀσκοῦνται συχνά μέσα ἀπό τήν ἴδια λέξη, ὀπου τὰ πράγματα τὰ ἴδια